

USKLAĐIVANJE PRAVA OSIGURANJA REPUBLIKE SRBIJE SA DIREKTIVOM SOLVENTNOST II

Sažetak

Donošenje Direktive Solventnost II predstavlja do sada najveću izmenu propisa osiguranja na nivou Evropske unije. Pored velikog uticaja na zemlje članice, ova direktiva izvršila je ogroman uticaj i na zemlje koje, kao i Republika Srbija, nisu članice EU. U Republici Srbiji planirana je fazna implementacija Direktive, sa ciljem da nakon pristupanja Uniji dođe do potpune harmonizacije sa njenim odredbama.

U prvom delu rada analiziraju se novine i ciljevi novog režima radi lakšeg razumevanja odredaba i uticaja koji one imaju na rad osiguravajućih društava. U drugom delu utvrđuje se stepen usklađenosti trenutnog zakonodavnog okvira u Republici Srbiji sa odredbama Direktive Solventnost II, uz predloge za njegovo unapređenje.

Ključne reči: harmonizacija, Solventnost II, osiguranje, nadzor osiguranja, rizik.

1. UVOD

Direktiva Solventnost II predstavlja najveću izmenu propisa otkad se sprovodi postupak harmonizacije zakonodavstva u području osiguranja i reosiguranja.¹ Već u samom Nacrtu direktive sadržana su načela za novi, na riziku utemeljeni sistem solventnosti za društva za osiguranje i reosiguranje.² Direktiva se sastoji iz dva dela: prvi čine tri stuba Direktive, a drugi objedinjuje sve dosadašnje direktive iz područja osiguranja i reosiguranja, tj. svi postojeći pravni propisi tu su sabrani u jedinstven pravni akt.

Usvajanje Direktive Solventnost II i primena ovih odredaba evropskog prava u nacionalnim nadzornim sistemima država članica EU predstavlja korak ka

* Istraživač saradnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd, e-mail: i.tosic@iup.rs, <https://orcid.org/0000-0002-9786-0757>

¹ Više o tome vid. I. Rokas, „Direktiva EU 2009/138 o osnivanju i vođenju poslova osiguranja i reosiguranja – opšti uvod u pravni okvir Solventnost II”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1/2017, 60–71.

² M. Grgić, „Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solvency II”, *Zagrebačka pravna revija*, 2/2013, 161–162.

potpunom uspostavljanju unutrašnjeg tržišta osiguranja Evropske unije.³ Solventnost II omogućila je konsolidaciju i proširenje prethodnih direktiva EU u oblasti osiguranja i postizanje uniformnosti u celoj Evropi.⁴ Ona zahteva stvaranje jedinstvenih uslova u obavljanju poslova osiguranja na unutrašnjem tržištu uklanjanjem postojećih razlika u sistemima nadzora država članica EU. U postavljanju ovog zahteva ogleda se osnovni zakonodavni cilj Solventnosti II za Evropu.⁵ Pored ogromnog značaja za države članice EU, ova direktiva ima veliki značaj i za države koje nisu njene članice, kao što je Republika Srbija. U radu će najpre biti analizirane novine i ciljevi Direktive radi lakšeg razumevanja njenog značaja za Republiku Srbiju.

2. NOVINE UVEDENE NOVIM REŽIMOM

Direktiva Solventnost II nastala je kao rezultat finansijske i ekonomske krize,⁶ usled čega od osiguravajućih društava zahteva intenzivno upravljanje rizikom i usmerava ih ka konceptu upravljanja zasnovanom na vrednostima. Upravljanje orijentisano na vrednosti je koncept upravljanja čiji je cilj dugoročno trajno povećanja vrednosti društva za osiguranje kao celine.⁷ Pored navedenog, Direktiva posebnu pažnju posvećuje nadzoru nad radom osiguravajućih društava.⁸ Uloga nadzornog organa je da omogući adekvatan pristup korporativnom upravljanju i upravljanju rizicima u društvima za osiguranje. U situacijama kada društvo ne sprovodi adekvatno merenje rizika i upravljanje njima ili postoji velika izloženost riziku, nadzorni organ može zahtevati povećanje kapitala. S druge strane, Direktiva omogućava „nagradu” u vidu nižeg zahtevanog kapitala za one osiguravače koji prepoznaju preteće rizike i na kvalitetan način

³ Više o tome vid. F. Kuhnhausen, „Direktiva o solventnosti II – status quo i koraci napred”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 3/2016, 49–55.

⁴ Više o Direktivi vid. u D. Buckham, J. Wahl, S. Rose, *Executive's Guide to Solvency II*, John Wiley & sons, 2010; M. Butt, „Insurance, Finance, Solvency II and Financial Market Interaction”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-issues and Practice*, 2007, 42–45; M. G. Cruz, *The Solvency II Handbook: Developing Erm Frameworks in Insurance and Reinsurance Companies*, Risk books, 2009; J. Danielsson et al., *A Prudential Regulatory Issue at the Heart of Solvency II*, Vox policy note, 2011; R. Doff, „A Critical Analysis of the Solvency II Proposals”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-issues and Practice*, 2008, 193–206; S. Dragos, „Regulatory Framework in the Insurance Industry – the Solvency II project”, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2013, 236; S. Dreksler et al., „Solvency II Technical Provisions for General Insurers: by the Institute and Faculty of Actuaries General Insurance Reserving Oversight Committee's Working Party on Solvency II Technical Provisions”, *British Actuarial Journal*, 2015, 7–129; M. Heep-Altiner, M. Mullins, T. Rohlfs, *Solvency II in the Insurance Industry*, Springer International publishing, 2018; L. Lin, „Scenario Generation with Stationary Block Bootstrap: an Application in the Solvency II Context”, 2019, 1–17; F. Regele et al., *Infrastructure Investments – Regulatory Treatment and Optimal Capital Allocation under Solvency II*, Springer Gabler, 2018.;

⁵ M. Dreher, *Treatises on Solvency II*, Springer Berlin Heidelberg, 2015, 4.

⁶ Više o tome vid. H. Peer, „Zamena paradigmi u burnim vremenima (projekat EU Solventnost II)”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2/2010, 17–22.

⁷ Lj. Stojković, „Pravni aspekti upravljanja rizikom i sistem internih kontrola kao integralni deo korporativnog upravljanja u društvu za osiguranje”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 3/2013, 48.

⁸ Više vid. u: I. Tošić, „Nadzor osiguranja- Direktiva Solventnost II”, *Strani pravni život* 2/2017, 147–162.

upravljaju njima.⁹ Time je zahtevani kapital direktno zavisan od rizika kome je izloženo konkretno društvo i afirmiše se pristup opreznog merenja stepena rizika portfelja osiguravača i proporcionalnog utvrđivanja potrebnog iznosa kapitala. Stoga Solventnost II podstiče osiguravače da unapređuju interne sisteme upravljanja rizikom promovišući princip „što je veći stepen kvaliteta upravljanja rizikom, kompanija je obavezna držati manji iznos kapitala”.¹⁰ Prema Direktivi Solventnost II, uzimaju se u obzir svi rizici sa kojima se osiguravajuće društvo suočava na tržištu, a samim tim, propisani iznos kapitala reflektuje se kao rizik osiguranja. Cilj je da se obezbedi veći stepen zaštite osiguranika i drugih korisnika osiguranja od neočekivanih gubitaka formiranjem ovih graničnih vrednosti i njihovom procenom za mnogo kraće periode.¹¹ Pošto je cilj da se stvori jednoobrazni okvir, a da se pritom manjim kompanijama ipak omogućiti da napreduju u pejzažu evropskog osiguranja, uveden je princip proporcionalnosti. Iz navedenog sledi da sistem upravljanja treba da bude proporcionalan prirodi, opsegu i složenosti poslova koji se obavljaju u društvu, kao i veličini i organizacionoj strukturi društva, obimu aktivnosti i vrstama osiguranja koje društvo obavlja.

Solventnost II predstavlja poboljšan regulatorni okvir solventnosti osiguravajućih društava koji se pored gorenavedenog ogleda u nekoliko elemenata. Najpre Direktiva omogućava konzistentnost zemalja EU. Na ovaj način se omogućava stabilnije poslovanje, ali i bolja upotreba kapitala, što važi za sva osiguravajuća društva nezavisno od toga da li se nalaze u okviru jurisdikcije Evropske komisije.¹² Utvrđivanje zahtevanog iznosa kapitala omogućava se primenom „standardnog pristupa” ili „internog modela” društva. Kao rezultat, od osiguravajućih društava koja profitabilno posluju, zahteva se manje kapitala za održavanje solventnosti nego od društava koja slabije posluju. Imajući u vidu visoke troškove internog modela, Solventnost II daje mogućnost malim i srednjim društvima da alternativno koriste tzv. „standardni pristup”, koji će biti zasnovan na riziku i poštovati iste principe kao i interni modeli. Direktiva podstiče diversifikaciju rizika osiguravajućih društava, čime se ujedno utiče na njegovo smanjenje. Na ovaj način omogućava se bolja zaštita korisnika usluga osiguranja, što predstavlja osnovni cilj Direktive. Drugi stub Direktive bazira se na kvalitativnim zahtevima koji se odnose na unapređen sistem upravljanja.¹³ Novi koncept upravljanja podrazumeva uspostavljanje sistema upravljanja zasnovanog na rizicima i treba ga shvatiti kao integralni deo korporativnog upravljanja društva za osiguranje. Osnovni argument za ovakvo shvatanje crpi se iz posebnih dužnosti

⁹ M. Sokić, D. Drljača, Z. Kojčin, „Upravljanje rizicima u osiguravajućim kompanijama i Solventnost II”, *Megatrend revija* 1/2016, 325.

¹⁰ L. Jauković, V. Kaščelan, „Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u EU – projekat Solventnost II”, *Montenegrin Journal of Economics* 5/2007, 80.

¹¹ V. Čolović, „Kontrola rizika i osiguranje”, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka 2012, 133.

¹² M. M. Ilić, „Uticaj primene Direktive Evropske Unije „Solventnost II” na sektor osiguranja u Srbiji”, doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, 2015, 34.

¹³ Više vid. u: V. Leković, „Sistem upravljanja u društvu za osiguranje prema Direktivi Solventnost II”, *Strani pravni život* 1/2018, 137-252.

i odgovornosti organa društva za osiguranje u vezi sa upravljanjem rizicima.¹⁴ Prilikom izrade odredaba koje se odnose na sistem upravljanja u okviru Direktive Solventnost II oslonac je bio Vodič za korporativno upravljanje u društvima za osiguranje koji je objavio OECD. Solventnost II uvodi četiri ključne funkcije za sistem upravljanja, i to: upravljanje rizicima, praćenje usklađenosti, unutrašnju reviziju i aktuarsku funkciju.

Osiguravajuća društva su dužna da uspostave efikasan sistem upravljanja rizikom koji obuhvata strategije, procese i procedure izveštavanja potrebne za identifikaciju, merenje i nadgledanje rizika, kao i upravljanje njime i kontinuirano izveštavanje o riziku kom su društva izložena, ili mogu biti izložena, na pojedinačnom i agregatnom nivou. Cilj je da društvo vrši sopstvenu procenu rizika i solventnosti i na adekvatan način upravlja njima.¹⁵

3. CILJEVI NOVOG REŽIMA

Glavni razlog za usvajanje Direktive Solventnost II jeste jačanje jedinstvenog tržišta osiguranja i reosiguranja preko harmonizovanih zakonskih pravila *radi bolje zaštite osiguranika*. Novi regulatorni režim daje snažan podsticaj osiguravačima da pre svega iskoriste sve raspoložive tehnike ublažavanja rizika, a zatim i da inoviraju vlastite modele upravljanja rizikom u cilju smanjenja potrebnog nivoa solventnog kapitala.¹⁶ Kompanije moraju da osmisle način kako da bliže koordiniraju aktuarsku funkciju, finansijsku funkciju, funkciju upravljanja rizikom, funkciju praćenja usklađenosti, kao i druge funkcije poslovanja. Da bi se održala legitimnost na tržištu, osiguravači moraju da omoguće kompatibilnost finansijskih i regulatornih izveštaja, a ukoliko to nisu, da obrazlože razloge za takvo postupanje.¹⁷ Direktiva, pre svega, teži da omogući osiguranje adekvatne zaštite osiguranika u svim državama članicama EU. Cilj je da se kreiraju pravila kojima se unosi ravnoteža u odnos profesionalaca i potrošača i da se omogući zaštita lica koja se nazivaju nestručnjacima prilikom zaključenja ugovora sa profesionalcima.¹⁸ Takođe, uzimaju se u obzir i novine u upravljanju rizicima, finansijskom izveštavanju i korporativnom upravljanju u finansijskim institucijama. Naglasak je na tome da li upravni i nadzorni odbor kontrolišu rizike sa kojima se u poslovanju susreću.¹⁹ Neosporno je da novi regulatorni okvir EU ukazuje na potrebu definisanja jasnih odgovornosti u pogledu obaveza koje obavljaju strukturirani

¹⁴ Lj. Stojković, „Pravni aspekti kontrole i upravljanja rizicima u akcionarskom društvu za osiguranje”, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, 2016, 25.

¹⁵ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solventnost II), *Official Journal of the European Union*, čl. 44.

¹⁶ M. Sokić, „Unapređenje sistema upravljanja rizicima u osiguravajućoj kompaniji”, *Tokovi osiguranja* 4/2016, 54.

¹⁷ M. M. Ilić, 37–39.

¹⁸ N. Petrović Tomić, *Zaštita potrošača usluga osiguranja*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2015, 48.

¹⁹ D. Jurić, „Sustav upravljanja u društvima za osiguranje prema Zakonu o osiguranju iz 2015. godine u Republici Hrvatskoj”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2015, 53.

organi društva, zatim na menadžment rizika, efikasan sistem internih kontrola, transparentan sistem izveštavanja kako internog tako i nadzornog organa i obezbeđivanje društva dovoljnim kapitalom.²⁰

Solventnost II cilja na zajedničko tržište, što znači da dozvolava za rad u jednoj državi članici dopušta osiguravajućem društvu da obavlja delatnosti u svim drugim zemljama članicama. Pored toga, tokom implementacije nove direktive treba da važe ista prava zaštite osiguranika. Za oba zahteva potrebno je da propisi o nadzoru budu usaglašeni širom Evrope.²¹ Novi propisi treba da omoguće da osiguravajuće društvo ubuduće ima mogućnost da uračuna sve relevantne faktore rizika, tj. da implementira sveobuhvatan sistem upravljanja svim rizicima, a ne samo rizikom osiguranja.²²

Projekat Solventnost II, kao što je pomenuto, polazi od tzv. strukture tri stuba, po ugledu na Direktivu Bazel III iz bankarskog sektora.²³ Evropska agencija za kontrolu osiguranja i penzijskog sistema (EIOPA) definiše strukturu tri stuba kao način grupisanja zahteva Solventnosti II, dok ovaj koncept nije opisan u Direktivi. Cilj ovakve strukture je da promoviše adekvatnost kapitala, da obezbedi veću transparentnost u procesu donošenja odluka i pojača kontrolu nadzora, a sve to u cilju dobrog upravljanja rizicima i zaštite vlasnika polisa. Ključni elementi Direktive Solventnost II sadržani su u drugom i trećem stubu, koji se zasnivaju na celovitom sistemu prepoznavanja i upravljanja svim rizicima, kvalitetnom odnosu sa nadzornim telom i većom transparentnošću poslovanja. „Drugi i treći stub značajni su delovi Direktive Solventnost II i pretpostavljaju proces supervizije, razvijanje internih kontrola i procesa upravljanja rizicima u drugom stubu, te tržišnu disciplinu i transparentnost poslovanja u trećem stubu.”²⁴

4. REPUBLIKA SRBIJA I USKLAĐIVANJE SA DIREKTIVOM SOLVENTNOST II

U Republici Srbiji tržište osiguranja još je nedovoljno razvijeno i suočava se sa nizom izazova u pogledu privlačenja novih klijenata, zadržavanja postojećih, pružanja inovativnih usluga osiguranja i efikasnije distribucije proizvoda osiguranja.²⁵ Ipak, razvoj tržišta osiguranja neophodan je kako sa aspekta pokrića rizika tako i sa aspekta pozicije osiguravajućih društava na finansijskom tržištu, posebno imajući u vidu sve izraženiju ulogu i značaj osiguravajućih društava u razvijenim tržišnim privredama, ali i u privredama u tranziciji.²⁶ Primena zahteva

²⁰ Lj. Stojković (2013), 48.

²¹ W. Rohrbach, „Solventnost II – posledice po osiguravače i korisnike usluga osiguranja”, *Revija za pravo osiguranja* 4/2007, 9.

²² S. Cerić, *Ulaganja društva za osiguranje u Republici Hrvatskoj*, Ekonomski fakultet Zagreb, 2015, 19.

²³ O. Khomenko, „Direktiva o Solventnosti II i njen uticaj na likvidaciju portfelja neživotnog osiguranja”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2016, 39.

²⁴ S. Cerić, 20.

²⁵ M. Pjanić, M. Mitrašević, S. Luković, „State and Prospects of the Insurance Industry in the Republic of Serbia”, *XI Međunarodni simpozijum Inženjerski menadžment i konkurentnost*, Zrenjanin 2021, 252.

²⁶ S. Ostojić, „Neophodnost restrukturiranja osiguravajućih društava u Srbiji”, *Privredna izgradnja* 1–2/2004, 86–87.

Direktive Solventnost II u Srbiji planirana je nakon njenog pristupanja Evropskoj uniji, a Narodna banka Srbije (NBS) poslednjih godina već sprovodi faznu implementaciju ove direktive.

Zahtev za postepenom, ali veoma kompleksnom harmonizacijom uslov je za uključivanje Republike Srbije u evropske regulatorne tokove. Ekonomska kriza koja je zahvatila ceo svet odrazila se i na sektor osiguranja u Srbiji.²⁷ Iako je tržište sačuvalo finansijsku stabilnost, problemi koji već neko vreme postoje u ovoj delatnosti došli su do izražaja. Usvajanjem i primenom Zakona o osiguranju iz 2004. godine i uspostavljanjem nadzora Narodne banke Srbije nad delatnošću osiguranja, ostvarena su brojna poboljšanja u okviru ove privredne delatnosti. Međutim, pojedine odredbe samog Zakona, kao i nepostojanje regulative u nekim segmentima, svakako nisu afirmativno uticali na osiguranje u periodu ekonomske krize.²⁸ Zakon o osiguranju iz 2004. godine primenjivan je deset godina, što je doprinelo otkrivanju njegovih nedostataka i rezultiralo Nacrtom novog zakona o osiguranju 2012. godine. Međutim, usled brojnih primedaba, taj zakon je korigovan i Narodna skupština Republike Srbije usvojila je novi zakon 2014. godine. Sve navedene izmene približile su našu regulativu poslovnoj praksi EU, ali ostaje otvoreno pitanje kako će primena zahteva novog regulatornog okvira uticati na domaća osiguravajuća društva.²⁹ Koliko su u Republici Srbiji subjekti nadzora i organi nadzora spremni i osposobljeni za implementaciju novih principa, pokazaće poslovna praksa u narednim godinama.³⁰

4.1. Tri faze u implementaciji odredaba Direktive

Implementaciju odredaba Direktive Solventnost II NBS predvidela je u okviru tri faze. Prva faza se odnosi na analizu usklađenosti, u okviru druge faze procenjuje se efekat implementacije i na kraju, u trećoj fazi, usklađuje se regulatorni okvir.

4.1.1. Prva faza – analiza usklađenosti

U okviru prve faze sprovedena je analiza usklađenosti regulative kojom se uređuje delatnost osiguranja u Republici Srbiji i Solventnosti II. Ova faza sprovedena je tokom 2017. godine i u okviru nje izvršena je analiza primene člana 4 Solventnosti II na sektor osiguranja u Republici Srbiji. Ovim članom se preci-

²⁷ Više o izazovima finansijskog sektora u Srbiji vid. A. Anufijev *et al.*, „Finansijski izazovi u sektoru osiguranja u Srbiji”, *Ekonomika* 2/2010, 66–80.

²⁸ B. Marović, M. Lemić Samardžić, „Osiguranje kao determinanta održivog razvoja Srbije”, *Ekonomika preduzeća*, 2011, 70.

²⁹ Z. Đurić, Z. Jovanović, „Izazovi u primeni Direktive o Solventnosti II u Srbiji”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 4/2015, 13.

³⁰ Lj. Stojković (2016), 132.

zira isključenje primene Direktive na najmanja društva. Sprovedena je i analiza spremnosti i kapaciteta društava za implementaciju novih regulatornih zahteva u skladu sa Solventnošću II. Na osnovu rezultata navedene analize identifikovani su domaći propisi koje je potrebno izmeniti/dopuniti odnosno novi propisi koje je potrebno doneti da bi se postigla njihova puna usklađenost sa Direktivom.³¹

4.1.2. Druga faza – procena efekata

Druga faza, čija je realizacija počela 2018. godine, odnosi se na procenu efekata implementacije Direktive Solventnost II na sektor osiguranja u Republici Srbiji. Procena se prevashodno vrši sprovođenjem kvantitativnih studija uticaja zahteva prvog stuba Solventnosti II na adekvatnost kapitala i tehničke rezerve društava, kao i sektor osiguranja u celini. Kvantitativnim studijama uticaja mogu se testirati efekti pune ili delimične primene zahteva Solventnosti II. Tako se utvrđuju nivo spremnosti i kapacitet društava za njihovu primenu, zbog čega se očekuje kontinuirano sprovođenje zahteva Solventnosti II do njihove pune primene, a sve radi razvoja i dugoročnog očuvanja finansijske stabilnosti sektora osiguranja u Republici Srbiji.³²

4.1.3. Treća faza – usklađivanje regulatornog okvira

Treća faza sprovodiće se u skladu s rezultatima detaljne analize usklađenosti i sprovedenih kvantitativnih studija uticaja, dok će vremenski okvir za njeno sprovođenje biti usklađen s tokom procesa i pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji. Ova faza obuhvatiće prilagođavanje regulatornog okvira putem Zakona o osiguranju, kojim će se u Srbiju preneti okvir Solventnost II u delu koji se odnosi na obavljanje poslova osiguranja i reosiguranja i nadzor društava za osiguranje/reosiguranje i grupe društava za osiguranje/reosiguranje. Pored toga, planirana je izrada i nacrt (izmena i dopuna) Zakona o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje, kojim će se transponovati okvir 9 Solventnosti II u delu koji se odnosi na reorganizaciju i likvidaciju/stečaj društava za osiguranje/reosiguranje u Republici Srbiji. Krajnji rezultat ove faze biće nacrti i predlozi propisa kojima će se obezbediti puno usklađivanje sa zahtevima Solventnosti II, u skladu s rokovima i na način utvrđen Nacionalnim programom za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije.³³

Efektivan režim solventnosti koji se zasniva na izloženosti rizicima u skladu je s razvojem u drugim delovima finansijskog sektora, a naročito bankarskim. S tim u vezi, radi daljeg unapređenja regulative prudencijalnog nadzora, u predstojećem

³¹ Narodna Banka Srbije, *Strategija za implementaciju Solventnosti II u Srbiji*, maj 2021. godine, 8.

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*, 8–9.

periodu planira se dalje usklađivanje s Direktivom Solventnost II, koja će promeniti način kvantifikacije nivoa rizika kojima je društvo za osiguranje izloženo u svom poslovanju, a samim tim i način upravljanja ovim rizicima. Završetkom prve faze strateški opredeljenih aktivnosti na primeni Solventnosti II, sprovođenjem aktivnosti u okviru druge faze, kao i prelaskom na usklađivanje regulatornog okvira najkasnije do pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji, kao treće faze, unaprediće se sposobnost sektora osiguranja da odgovori na izazove u budućnosti radi obezbeđenja dugoročne stabilnosti sektora osiguranja i zaštite korisnika usluga osiguranja.³⁴

4.2. Uticaj nove direktive i analiza usklađenosti sa novim propisima

Uticaj donošenja Direktive Solventnost II ogroman je i na države koje nisu članice EU, kao što je Srbija.³⁵ U Srbiji društva za osiguranje do sada nisu bila u obavezi da primenjuju neki službeni okvir upravljanja rizicima. Usklađivanje sa novim odredbama zahteva promene u procesima, organizaciji, ljudstvu, znanju i informacionoj strukturi osiguravajućih društava da bi se ostvarili pravilna organizacija i procesi, pravilne metode vrednovanja i postupci izveštavanja. Biće neophodna detaljna analiza i unapređenje strukture podataka, skladišta podataka i dostupnih informacionih sistema i tehnologije. To može izazvati veliki pritisak na finansijske planove, ali će omogućiti stvaranje uslova za dobijanje pouzdanih i tačnih informacija, neophodnih za pravilno odlučivanje.

Direktiva poseban fokus stavlja na nadzor nad radom osiguravajućih društava radi ostvarenja glavnog cilja, zaštite potrošača usluga osiguranja. Nadzor nad osiguravajućim društvima u Srbiji sprovodi NBS praćenjem sistema upravljanja rizicima kojima su u svom poslovanju izložena društva za osiguranje. Usled harmonizacije sa novim propisima njena kontrola postaće kvalitativna kontrola strukture i uspešnosti poslovanja osiguravajućeg društva. Od organa nadzora se očekuje da poznavanje propisa dopuni praktičnim poznavanjem delovanja finansijskog tržišta i tržišta osiguranja.³⁶ Imajući u vidu značaj odredaba o nadzoru, potrebno je najpre izuzeti nadzor iz nadležnosti NBS i organizovati posebnu agenciju koja će se baviti ovim pitanjem, kao što je to urađeno u većini zemalja.³⁷ Za ovakvo stanovište zalažemo se ne zbog nekompetentnosti NBS za sprovođenje nadzora, već zbog kompleksnosti i značaja tržišta osiguranja u finansijskom

³⁴ Narodna banka Srbije, *Sektor osiguranja u Republici Srbiji – izveštaj za drugo tromesečje 2021. godine*, 15.

³⁵ Više o tome vid. V. Čolović, „Uticaj primene projekta Solventnost II (Direktiva EU br. 2009/138/EC) na osiguravajuća društva u Srbiji”, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2012, 357–372.

³⁶ I. Tošić, „Uticaj Direktive Solventnost II na sektor osiguranja u Evropi”, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka 2017, 309.

³⁷ Npr. u Republici Hrvatskoj postoji posebno telo koje se bavi isključivo nadzorom nad radom društava za osiguranje i reosiguranje. To je Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga – HANFA, a Hrvatska je kao članica EU učestvovala u pripremama i procesu uvođenja Direktive. I u Nemačkoj, takođe, organ nadzora u oblasti osiguranja danas je Savezni organ za nadzor nad finansijskim uslugama (*Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht – BaFin*) itd.

sektoru, kao i činjenice da je NBS kao centralna banka, po prirodi stvari, više okrenuta bankarskom sektoru, nego sektoru osiguranja.

Srpski zakonodavac u određenoj meri prati odredbe Direktive. Tako osnivanje društva za osiguranje i izdavanje dozvole za rad usklađuje sa novim režimom. Zakon propisuje uslove za obavljanje delatnosti osiguranja koji, između ostalog, uključuju zahteve u pogledu podobnosti za sticanje kvalifikovanog učesća u društvu, za obavljanje funkcije člana uprave društava i za uspostavljanje efikasnog sistema upravljanja. Utvrđena su pravila za vrednovanje imovine i obaveza društva, pre svega njegovih tehničkih rezervi za pokriće svih obaveza iz ugovora o osiguranju i adekvatnosti kapitala. Predviđena je liberalizacija sektora osiguranja putem slobode osnivanja ogranaka i slobode pružanja usluga osiguranja od dana pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji. Pored navedenog, implementirani su zahtevi Solventnosti II u pogledu informisanja ugovarača osiguranja uz propisivanje minimalnog sadržaja takvog obaveštenja. Naime, osiguravajuće društvo je u obavezi da pre zaključenja ugovora o osiguranju i tokom njegovog važenja adekvatno informiše ugovarača osiguranja. Prvi put je u srpsko zakonodavstvo uvedena mogućnost nadzora grupe društava. Reorganizacija i likvidacija društava su u velikoj meri uređene u skladu sa pravilima koja se primenjuju u Evropskoj uniji (Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje Narodna skupština Republike Srbije usvojila je 3. februara 2015, a poslednji put je izmenjen 2018. godine). Promene su planirane i kod lica koja čine upravu, odnosno menadžment društva, kao i kod nosilaca ključnih funkcija.³⁸ Da bi osiguravajuća društva počela sa primenom Solventnosti II, prvenstveno moraju definisati program i edukovati kako članove uprave i nosioce ključnih funkcija tako i ostale zaposlene u društvu. Potrebno je utvrditi aktivnosti neophodne za sprovođenje harmonizacije sa odredbama Direktive, kao i sredstva koja će se za tu svrhu izdvojiti.

Podzakonskim aktima NBS prave se koraci ka postepenoj implementaciji odredaba Direktive i omogućava približavanje sektora osiguranja Republike Srbije sektoru osiguranja Evropske unije. Odlukom o sistemu upravljanja u društvu za osiguranje/reosiguranje prvi put su u Republici Srbiji utvrđeni kvalitativni zahtevi Solventnosti II koji obuhvataju ključne funkcije (upravljanje rizicima, sistem internih kontrola, aktuarsku funkciju i internu reviziju).³⁹ Ipak, u pogledu ovog pitanja postoji nedoslednost odredbama Direktive, posebno u smislu definisanja ključnih funkcija i uslova koji se odnose na iskustvo i poslovni ugled nosilaca ovih funkcija. Pored toga, društva su prvi put procenila sopstveni rizik i solventnost u 2015. godini. Odlukom o sadržini mišljenja ovlašćenog aktuara utvrđena je obaveza davanja mišljenja o tehničkim rezervama, premiji i reosiguranju prema zahtevima Solventnosti II u pogledu sadržaja mišljenja aktuarske funkcije.⁴⁰ Odlukom o uslovima

³⁸ V. Čolović, *Osiguravajuća društva*, Institut za uporedno pravo, 2010, 207.

³⁹ Odluka o sistemu upravljanja u društvu za osiguranje/reosiguranje, *Službeni glasnik RS* br. 51/2015, 29/2018, 84/2020 i 94/2022, tač. 2.

⁴⁰ Odluka o sadržini mišljenja ovlašćenog aktuara, *Službeni glasnik RS*, br. 38/2015, tač. 2.

i načinu vršenja nadzora nad poslovanjem društva za osiguranje/reosiguranje i drugih subjekata nadzora u delatnosti osiguranja utvrđeni su zahtevi u pogledu uspostavljanja supervizije zasnovane na proceni rizika u skladu sa Smernicama Evropskog tela za osiguranje i profesionalne penzije (EIOPA) o procesu supervizije.⁴¹ Pojedini elementi kvantitativnih zahteva prvog stuba Solventnosti II, kao što su kvalitet podataka, segmentacija, poređenje sa iskustvom i adekvatnost tehničkih rezervi, propisani su Odlukom o tehničkim rezervama.⁴²

5. ZAKLJUČAK

Kao što vidimo, Republika Srbija se nalazi na putu usklađivanja sa odredbama Direktive Solventnost II, ali to ipak neće biti jednostavan proces. Treba imati u vidu da je tržište osiguranja u Republici Srbiji izuzetno slabo razvijeno, ne postoji kultura osiguranja, niti poverenja korisnika u ovaj način zaštite, te je bitno što detaljnije i adekvatnije regulisati ovu oblast da bi se korisnici usluga osiguranja zaštitili a njihovo poverenje u ovaj sistem unapredilo. Time bi se takođe, omogućila i veća finansijska stabilnost i približavanje evropskom tržištu. U Srbiji je, osim obaveznih vrsta osiguranja, tržište nerazvijeno, što dovodi do visokih premija za određene vrste osiguranja, pa i ona lica koja bi eventualno bila spremna da zaključe ugovor, više to nisu. Povećanjem sigurnosti, povećala bi se i njihova spremnost da zaključe ugovor, te bi došlo i do smanjenja premije osiguranja ali i razvoja tržišta osiguranja u celini. U sam razvoj tržišta trebalo bi da se uključi i država putem subvencija dela premije, i kao krajnji garant izvršenja obaveza osiguravača. Na taj način bi osiguranje učinila pristupačnijim korisnicima usluga i uticala na povećanje njihovog poverenja u ovaj sistem, a sa druge strane bi zaštitila osiguravajuća društva od ekonomskog kraha, jer treba imati u vidu da na našem tržištu posluju pretežno mala osiguravajuća društva.

Uzimajući u obzir sve gorenavedeno, može se zaključiti da je do sada ostvareno određeno približavanje sektora osiguranja u Republici Srbiji sektoru osiguranja u Evropskoj uniji, što se posebno ogleda u pravilima kojima se uređuje obavljanje ove delatnosti, u ulasku na domaće tržište i poslovanju zavisnih društava lica iz Evropske unije, transferu specifičnih znanja iz matičnih kompanija, razvoju novih proizvoda osiguranja u Srbiji, kontinuiranom razvoju životnih osiguranja, kao i u unapređenju nivoa zaštite korisnika usluga osiguranja. Dalje približavanje sektora osiguranja Republike Srbije nivou razvoja ovog sektora u Evropskoj uniji zavisice od opšte ekonomske situacije i daljeg unapređivanja regulatornog okvira i prakse osiguranja u Republici Srbiji.

⁴¹ Odluka o uslovima i načinu vršenja nadzora nad poslovanjem društva za osiguranje/reosiguranje i drugih subjekata nadzora u delatnosti osiguranja, *Službeni glasnik RS*, br. 51/2015, tač. 2.

⁴² Narodna Banka Srbije, *Strategija za implementaciju Solventnosti II u Srbiji*, maj 2021, 6–7.

Iva Tošić, M. A.

Research Associate, Institute of Comparative Law in Belgrade, Serbia

HARMONIZATION OF INSURANCE LAW IN THE REPUBLIC OF SERBIA WITH THE SOLVENCY II DIRECTIVE

Abstract

The adoption of the Solvency II Directive represents the largest change of insurance regulations in the European Union so far. However, in addition to the great impact on member states, this Directive also had a huge impact on countries that are not members of the EU, such as the Republic of Serbia. In the Republic of Serbia, it is planned phased implementation of the Directive provisions, with the aim of achieving complete harmonization with its provisions after EU accession.

In the first part of the paper, the author analyses the novelties and goals of the Solvency II Directive in order to achieve better understanding of its provisions and the impact on insurance companies. The second part determines harmonization of the current legislative framework in the Republic of Serbia with the provisions of the Solvency II Directive, along with suggestions for its improvement.

Keywords: *harmonization, Solvency II, insurance, insurance supervision, risk.*

Literatura

- Anufijev A., Radonjić S., Dašić G., „Finansijski izazovi u sektoru osiguranja u Srbiji”, *Ekonomika* 2/2010, 66–79.
- Buckham D., Wahl J., Rose S., *Executive’s Guide to Solvency II*, John Wiley & sons, 2010.
- Butt M., “Insurance, Finance, Solvency II and Financial Market Interaction”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-issues and Practice*, 2007, 42–45.
- Cerić S., *Ulaganja društva za osiguranje u Republici Hrvatskoj*, Ekonomski fakultet Zagreb, 2015.
- Cruz M.G., *The Solvency II Handbook: Developing ERM Frameworks in Insurance and Reinsurance Companies*, Risk books, 2009.
- Čolović V., „Kontrola rizika i osiguranje”, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka, 2012, 124–141.
- Čolović V., „Uticaj primene projekta Solventnost II (Direktiva EU br. 2009/138/EC) na osiguravajuća društva u Srbiji”, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2012, 357–372.

- Čolović V., *Osiguravajuća društva*, Institut za uporedno pravo, 2010.
- Danielsson J. et al., *A Prudential Regulatory Issue at the Heart of Solvency II*, Vox policy note, 2011.
- Doff R., "A Critical Analysis of the Solvency II Proposals", *The Geneva Papers on Risk and Insurance-issues and Practice*, 2008, 193–206.
- Dragos S., "Regulatory Framework in the Insurance Industry – the Solvency II Project", *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 5/2013, 236–247.
- Dreher M., *Treatises on Solvency II*, Springer, Berlin Heidelberg, 2015.
- Dreksler S., et al., "Solvency II Technical Provisions for General Insurers: by the Institute and Faculty of Actuaries General Insurance Reserving Oversight Committee's Working Party on Solvency II Technical Provisions", *British Actuarial Journal* 1/2015, 7–129.
- Đurić Z., Jovanović Z., „Izazovi u primeni Direktive o Solventnosti II u Srbiji”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 4/2015, 10–18.
- Grgić M., „Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solvency II”, *Zagrebačka pravna revija* 2/2013, 161–183.
- Heep-Altiner M., Mullins M., Rohlf T., *Solvency II in the Insurance Industry*, Springer International publishing, 2018.
- Ilić M. M., „Uticaj primene Direktive Evropske Unije „Solventnost II” na sektor osiguranja u Srbiji”, doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, 2015.
- Jauković L., Kaščelan V., „Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u EU – projekat Solventnost II”, *Montenegrin Journal of Economics* 5/2007, 77–84.
- Jurić D., „Sustav upravljanja u društvima za osiguranje prema Zakonu o osiguranju iz 2015. godine u Republici Hrvatskoj”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2015, 52–61.
- Khomenko O., „Direktiva o Solventnosti II i njen uticaj na likvidaciju portfelja neživotnog osiguranja”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2016, 37–46.
- Kuhnhausen F., „Direktiva o solventnosti II – status quo i koraci napred”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 3/2016, 49–55.
- Leković, V., „Sitem upravljanja u društvu za osiguranje prema Direktivi Solventnost II“, *Strani pravni život* 1/2018, 137–252.
- Lin L., "Scenario Generation with Stationary Block Bootstrap: an Application in the Solvency II Context", 2019, <https://ssrn.com/abstract=3397842>.
- Marović B., Lemić Samardžić M., „Osiguranje kao determinanta održivog razvoja Srbije”, *Ekonomika preduzeća* 1–2/2011, 65–72.
- Ostojić S., „Neophodnost restrukturiranja osiguravajućih društava u Srbiji”, *Priredna izgradnja* 1–2/2004, 65–72.

- Peer H., „Zamena paradigmi u burnim vremenima (projekat EU Solventnost II)”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2010, 17–22.
- Petrović Tomić N., *Zaštita potrošača usluga osiguranja*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2015.
- Pjanić M., Mitrašević M., Luković S., “State and Prospects of the Insurance Industry in the Republic of Serbia”, *XI Međunarodni simpozijum Inženjerski menadžment i konkurentnost*, Zrenjanin 2021.
- Regele F. et al., *Infrastructure Investments – Regulatory Treatment and Optimal Capital Allocation Under Solvency II*, Springer Gabler, 2018.
- Rohrbach W., „Solvencnost II – posledice po osiguravače i korisnike usluga osiguranja”, *Revija za pravo osiguranja* 4/2007, 9–14.
- Rokas I., „Direktiva EU 2009/138 o osnivanju i vođenju poslova osiguranja i reosiguranja – opšti uvod u pravni okvir Solvencnost II”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 1/2017.
- Sokić M., „Unapređenje sistema upravljanja rizicima u osiguravajućoj kompaniji”, *Tokovi osiguranja* 4/2016, 41–61.
- Sokić M., Drljača D., Kojčin Z., „Upravljanje rizicima u osiguravajućim kompanijama i Solvencnost II”, *Megatrend revija* 1/2016, 305–330.
- Stojković Lj., „Pravni aspekti kontrole i upravljanja rizicima u akcionarskom društvu za osiguranje”, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, 2016.
- Stojković Lj., „Pravni aspekti upravljanja rizikom i sistem internih kontrola kao integralni deo korporativnog upravljanja u društvu za osiguranje”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 3/2013, 46–53.
- Tošić I., „Uticaj Direktive Solvencnost II na sektor osiguranja u Evropi”, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka 2017, 301–313.
- Tošić, I., „Nadzor osiguranja - Direktiva Solvencnost II”, *Strani pravni život* 2/2017, 147–162.

Pravni izvori

- Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvencnost II), *Official Journal of the European Union*.
- Odluka o sistemu upravljanja u društvu za osiguranje/reosiguranje, *Službeni glasnik RS*, br. 51/2015, 29/2018, 84/2020 i 94/2022.
- Odluka o sadržini mišljenja ovlašćenog aktuara, *Službeni glasnik RS*, br. 38/2015.
- Odluka o uslovima i načinu vršenja nadzora nad poslovanjem društva za osiguranje/reosiguranje i drugih subjekata nadzora u delatnosti osiguranja, *Službeni glasnik RS*, br. 51/2015.

Dokumenti izdati u Srbiji

Narodna Banka Srbije, *Strategija za implementaciju Solventnosti II u Srbiji*, maj 2021. godine.

Narodna banka Srbije, *Sektor osiguranja u Republici Srbiji – izveštaj za drugo tromesečje 2021. godine*.